

Kritik Düşünme Perspektifinden Günümüz İnsanın Modern Teknoloji İle İlişkisi

*¹Halil Savaş ve ²Zinnet Karakaş

¹Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü Kınıklı Kampüsü 20070, Denizli-Türkiye.

²Pamukkale Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü Kınıklı Kampüsü 20070, Denizli-Türkiye.

Özet

Kritik düşünme, bir sonuca ulaşmak için eldeki bilgileri düşünme ve değerlendirme süreci olarak tanımlandığı gibi, bir konu hakkında olumlu ve olumsuz olan argüman ve kanıtların zihinde tartılması, bunlar üzerine derinlemesine düşünülmesi anlamlarına da gelmektedir. Kritik düşünmenin temelinde; bir konu üzerinde dikkatlice düşünülmesi, fikir ya da bakış açılarını desteklemek için ortaya konan kanıtların değerlendirilmesi yatmaktadır.

Bu çalışmada; kritik düşünmenin bu tanımı ve özelliklerinden hareketle günümüz insanının modern teknolojisi ile ilişkisi ele alınacaktır. Teknoloji ile bütünleşmiş bir bilimin giderek insan yaşamı üzerine egemenlik kurması, bu teknolojinin arkasında yatan modern dünya görüşü, bu görüşün bugüne ve geleceğe olası yansımaları irdelenecektir. Duruşunu gittikçe teknolojiye ve bilimin egemenliğine kapıran, geçmişten gelen kültürel ve inanç değerlerini teknoloji girdabında yitiren, her şeyi nicelleştirmeye ve maddi planda görmeye başlayan, sonra da bunların getirdiği problemler karşısında yine teknolojiye başvuran günümüz insanın modern teknoloji ile ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kritik düşünme, modern teknoloji, modern insan, teknoloji-insan ilişkisi

1. Giriş

Günümüz insanının modern teknoloji ile olan ilişkisini anlamak ve iyi bir şekilde kritik edebilmek için, batı dünyasındaki değişim sürecine bakmak gerekir. Bu sürecin temelini; yeni ticaret yollarının bulunması amacıyla başlatılan coğrafi keşifler, tüm Avrupa'ya etkileyen ve Katolik Kilisesi'ne karşı yapılmış olan reform hareketleri, edebiyat, sanat ve bilim alanındaki gelişmeleri tanımlayan Rönesans ve yeni buluşların üretime etkisine dayalı endüstri devrimi oluşturur. Bu değişim ve dönüşüm süreci, sadece batı insanının dine ve dünyaya bakışını değiştirmemiş, farklı düşünce sistemleri ile tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Batı toplumunda 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen, akılcı düşüncüyü eski, geleneksel, değişmez kabul edilen varsayımlardan, ön yargılardan ve ideolojilerden özgürleştirmeyi ve yeni bilgiye yönelik kabulü geliştirmeyi amaçlayan düşünsel gelişimi kapsayan dönem aydınlanma dönemidir[1]. Bu dönemde ortaya çıkan aydınlanma düşüncesi, akli mutlak bilgi kaynağı olarak görmektedir. Buna göre; insanın yaşamını ancak kendi zihinsel üretimi olan düşünceler biçimlendirir. Bunun dışında hiçbir şey kabul edilmez. Din tamamen reddedilir. İnsan için yol gösterici sadece akıl ve bilimdir. Böylece insanın yaşamında dinî kurallar, geleneksel algılar ve değerler dışlanarak bunların yerine akıl ve bilim konulmuştur[2].

Aklı ve bilimi esas alan Auguste Comte (1798-1857) yaşadığı dönemde karşılaştığı sorunlara

çözüm bulmak amacıyla *pozitif düşünceyi* önermişti. Ona göre toplumların yaşamında pozitif düşünce hâkim olduğu zaman bütün problemler ve bunalımlar çözülecekti. Buna göre geçmişin değerleri, yaşam tarzları ve inanışları yok olacaktı. Pozitif düşüncenin hâkim olduğu bir toplumda din, denge ve düzeni sağlayıcı bir faktördür. Ancak bu din, geçmişin düşünce biçimine yön veren ve geçerliliğini yitirmiş din olamaz. Pozitif düşünceye sahip olan insanın artık vahye veya kilise dogmalarına inanması mümkün değildir. Bu durumda *pozitif gerçeklere dayanan ve ispat edilebilir* bir din gereklidir. İşte bu din, sevgi, ilerleme ve düzeni üç temel esas kabul eden “insanlık dini”dir. Tanrısı da bütün insanlıktır[3].

Pozitivist düşüncenin bir yansıması olarak; dünyevileşme ve insan merkezçiliğe dayalı, egemenliği insana özgüleştirilen, kurtuluşu dinde değil bilimde arayan, Batı'nın değerleri ve sosyal ilişkilerinin yayılmasıyla ortaya çıkan düşünüş ve yaşam biçimi olarak modernizmin[4] de teknoloji-insan ilişkisini anlamada önemli bir yeri vardır. Zira bilimin ürünü olan teknolojik gelişmeler âdeta insanlığın başını döndürmüş ve teknolojinin her derde deva olduğu düşüncesi tüm dünyada yayılmaya başlamıştı. Teknolojiye kutsallık atfeden bir anlayışla cennetin bu dünyada gerçekleşeceği düşüncesi doğmuştu.

Bu dünyada cennetin gerçekleşmesi, yeryüzündeki yaşama ve insan üzerine giderek daha fazla egemen olmaya başlayan bilim ve teknoloji ile sağlanabilir mi? İnsanın mutluluğu, huzuru daha fazla bilim ve teknoloji ile elde edilebilir mi? Bilim ve bilimin bir ürünü olan teknoloji hayatımızda ne kadar ve hayatımızın neresinde yer almalı? Tüm bu soruların kritik düşünme perspektifinden ele alınması, modern teknoloji-insan ilişkisinin ne olması gerektiğinin de cevabını verecektir.

2. Kritik Düşünme

Günümüzün hızla değişen dünyasında, sosyal olaylarla ilgili gelişmelerin sebeplerini ortaya koyma ve gelişmeleri doğru bir şekilde değerlendirmede kritik düşünme modern eğitimin önemli bir amacıdır. Böyle bir yetkinliği geliştirmek için, bilgiyi yargılama, alternatif kanıtları değerlendirme ve sağlam gerekçeleri ile savunabilme becerilerini oluşturmak ve öğrenmek gerekir[5].

Stratejik açıdan anlamlı öngörülerde bulunabilmek, bu doğrultuda kararlar alabilmek ve örgüt yapısıyla uyumlu stratejiler geliştirebilmek için öncelikli olarak; verileri analiz edebilme ve değerlendirebilme, geçmişten geleceğe nasıl gelindiğini düşünerek mantıklı kararlar verebilme, belirsizliği tanımlayabilme, uygun kaynaklardan bilgi edinebilme ve alternatif fikirlerden ve stratejilerden en uygun olanını seçebilme gibi önemli niteliklere sahip olmak gerekir. Yöneticinin çevreye bu açıdan bakabilmesi için ihtiyaç duyduğu sözü geçen nitelikler “kritik düşünebilme” olgusuna karşılık gelmektedir. Stratejik bir yönetici için ifade edilen bu özellikler, aslında bir bakıma bireylerin sahip olması gereken kritik düşünebilme niteliklerini de belirtmektedir[6].

Kritik düşünme, düşünmenin en gelişmiş ve en ileri biçimidir. Saplantısız, nesnel ve derinlemesine düşünerek, nitelikliyi niteliksizden, doğruyu yanlıştan ayırt etmeyi sağlayan bir düşünmedir. Başboş bir düşünsel etkinlik değil, sorunların özüne inen, çeşitli açılardan irdeleyen, anlamaya çalışan, gerekirse karşı çıkabilen, gözlem ve bilgiye dayanarak sonuçlara ulaşmaya çalışan bir düşünce biçimidir[7]. Kritik düşünebilen kişiler, bu sayede fikirlerin ve kanıtların arkasında yatan

nedenler hakkında fikir sahibi olabilmekte ve bir konu hakkında alternatif bakış açılarını ve yapılabilecek daha iyi şeyleri öngörebilmektedirler[8].

Kritik düşünme; bir olguyu anlamak, bir soruna çözüm getirmek veya bir durumu iyileştirmek üzere, mevcut olandan daha farklı bakış açıları arayan ve bunu yaparken kullandığı bilgilerin doğruluğunu ve kanıtlanabilirliğini esas alan özel bir düşünme tarzı olarak da tanımlanabilir. Dolayısıyla kritik düşünmenin, mevcut bir bilgiyi, inancı ya da tavrı yermenin değil, aksine geliştirmenin ya da iyileştirmenin yollarını arayan, bunu yapmak için de son derece titiz bir akıl yürütme sürecini kullanan düşünceye dayalı bir eylem olduğunu söylemek mümkündür[9]. Kritik düşünme, bireyin ne yaptığı veya inandığıyla ilgili karar verirken akla uygun (reasonable) ve derinlemesine (reflective) *doğru düşünme* biçimidir[10],[11],[12].

Modernist İslam görüşünde olduğu gibi, herhangi bir kritik değerlendirme olmadan, modern Batı felsefi düşünce, kuram, model ve yapıların olduğu gibi benimsenmesi, çağdaş zorluklarla başa çıkmanın tek yolunun olduğu gibi modernliği kucaklamak olduğu düşüncesi doğru bir düşünme biçimi olamaz. Batı saldırıları, felsefeleri ve ideolojileri ile yüz yüze gelindiğinde, İslam'ın değiştirilmesi ve tamamen modernizme uydurulması, Müslüman toplumların içine modernitenin ruhunun aşılması, İslami değerlerin, geleneklerin ve kurumların reddedilmesi kabul edilemez[13]. Bunun gibi, günümüz insanın modern teknolojiyle ilişkisini değerlendirirken de, modern teknolojiyi tamamen kabul veya reddetmek yerine, kritik bir gözle değerlendirmek, farklı açılardan ve insanın mana boyutunu da dikkate alarak ele almak daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

3. Modernite, Modernizm ve Modernlik

Auguste Comte tarafından modernitenin dini olarak takdim edilen pozitivizm ve modernite arasında, çok öncelerde başlayan ve günümüze kadar da devam eden bir ilişki söz konusudur. Modernitenin pozitivizmle olan bu ilişkisinin sebebi ise, sanayileşmeyle birlikte toplumlarda ortaya çıkan değişimin ve bu değişimin meydana getirdiği sorunların kronikleşmeye başlaması ve aynı zamanda bu sorunlara çözüm bulma arayışının da gittikçe güçleşmiş olmasıdır. Çünkü modernite önünü göremeyen, sonunu kestiremeyen ve geleceğinden emin olmayan kaotik bir toplumsal düzen ve tahayyüle de yol açmıştır. Nitekim bu gelişmelerden rahatsız olan klasik sosyologlardan Weber, moderniteyi “dünyanın büyüünün bozulması”, insanın kendi eliyle yarattığı demir kafese kendisini hapsedmesi olarak görürken; Durkheim ise, insanın kendi benliğinden uzaklaşarak kendisine yabancılaşması, toplumun da kuralsızlık haline gelmesi olarak değerlendirmiştir[14].

Modernite insana, bir taraftan serüven, güç, coşku, gelişme, kendini ve dünyayı dönüştürme olanaklarını vaat ederken diğer taraftan da sahip olduğu her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortam yaratır. Topumlarda üç farklı sıkıntının (anlam, ahlâk ve özgürlük yitimi) baş göstermesine, o güne kadar insanların sosyal ilişkilerini düzenleyen geleneksel ve dinsel pratiklerin işlevsiz hâle gelmesine ve bundan dolayı da toplumlarda derin bir güvensizliğin hüküm sürmesine yol açar. Modernite, bunlarla da kalmaz, insanın teorik akli sayesinde metafiziksel alan dâhil her türlü sorunun çözülebileceği inancını toplumlara verir. Metafizik bir olgu olan ölüm, mekanik bir işleyişin bozulması olarak görülür. Dolayısıyla tıpta, her bir ölümün somut ve fiziksel bir sebebi

olduğu ve bu sebebin de mantıksal açıdan bir izahı olduğu düşüncesi hâkimdir. Ölüm, hangi sebepten, niçin ve nasıl olmuştur gibi soruların cevapları verilmeden, ölüm olayının sırrı ortaya çıkarılmadan ölü ebedi mekânına uğurlanmaz[15].

Modernizm ise genel olarak, geleneksel olanı yeni olana tabi kılma, yerleşik ve alışılmış olanı yeni ortaya çıkana uydurma eğilimi gösteren tavra, benin ve özneliğin temele alınmasıyla, bilgimize duyulan aşırı güvenle, gerçekliği olduğu şekliyle bildiğimiz inancıyla ve tüm insanların her yerde aynı olduğu kabulüyle belirlenen felsefi tavra verilen isimdir. Modernizm bir değişimi ifade eder[16]. Modernizmle birlikte sanayileşme, kalkınma, ilerleme kutsal bir hedef olarak belirlenir. Üretkenlik bir ideal haline getirilir. Zira aydınlanma akli, modern akıl bunu emreder: Çok üreteceksin, çok mutlu olacaksın. İnsan bu üretkenliği başkalarının mutsuzluğu pahasına, kendi mutluluğu adına da gerçekleştirebilir; insanın böyle bir hırslı, akıllı yanı da vardır. Modern insan, başkalarının belirlediği ihtiyaçlar peşinde koşarak ömrünü tüketen bir varlığa dönüşmüştür[17].

Modernite ve modernizmden ayrı düşünülemez olan modernlik, akılcı, bilimsel, teknolojik ve idarî etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılmasıdır[18]. Bu ürünlerin yaygınlaştırılması, ancak modern teknolojik araçlarla ile gerçekleştirilebilir.

4. Avantaj ve Dezavantajlarıyla Modern Teknoloji

Üretimin makine, alet ve teknolojik araçlarla yapılmaya başlandığı ve köklü bir toplumsal değişime yol açan ve adeta bir zihniyet devrimi sayılan Endüstri Devrimi sonrasında geliştirilen ve hızla tüm dünyaya yayılmaya başlayan teknoloji modern teknolojidir. Bilime ve akla dayalı düşünme ilkelerinin teknolojik gelişmeleri etkilemesi, Fransız Devrimi aracılığıyla sanayi toplumuna uygun siyasal bir yapılanmanın temellerinin atılmasıyla kendine hızlı bir gelişme zemini bulan modern teknoloji, sadece üretimin makine ve otomatik araçlarla yapılmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kendisini ortaya çıkaran modern bir toplumun inşa edilmesinde de baş rolü oynamıştır.

İnsan yaşamını büyük ölçüde basitleştiren ve insana büyük yararlar sağlayan modern teknolojinin herkese göre tanımları farklıdır. Bazılarına göre, karmaşık elektronik araçlardır. Bazılarına göre de, hayatın bütün aşamalarında meydana gelen radikal değişimlerin kaynağıdır. Bazıları da, bilimin pratik amaçlara uygulanması olarak tanımlar. Bazıları, daha uzun ve daha tam bir hayatın kaynağı olarak görürken, bazıları onu kullanmaktan korkarlar. Modern teknolojiye dayalı ürünlerin insan yaşamını açısından sağladığı başlıca avantajlar şöyle sıralanabilir[19],[20]:

- **Bilgiye kolay erişim:** Günümüz insanı herhangi bir yerden herhangi bir zamanda istediği bilgiye kolayca erişim sağlayabilir. Bu, geniş tabanlı modern teknolojilerle mümkün hale gelmiştir. Büyük veriler çevrimiçi olarak Wikipedia gibi siteler ile hem kolayca indekslenebilmekte hem de yayımlanabilmektedir. YouTube, eğlence ve araştırma amaçlı kullanılacak görsel videolara sahiptir. Bilgi güçtür, bilgiyi bulabilen ve onu iyi bir şekilde kullanabilen daima başarılı olur.

- **Yenilik ve yaratıcılığı cesaretlendirir:** Teknoloji zorlayıcı olduğu için, beyin tüm potansiyelini çalıştırmasına yol açar. Geçmişte bir iş kurmak yâda işe girişmek çok zordu, büyük sermaye gerekiyordu ve iş bilgilerine erişim sınırlıydı. Bugün ise, evden bir ev hanımı rahatlıkla ticari bir iş yapabilir.

- **İletişimi iyileştirir:** İletişim hayat için su gibidir. İletişim olmadan hayatımızı iyileştiremeyiz. Modern teknoloji, gelişmiş iletişim teknolojisi araçlarıyla iletişimi oldukça kolaylaştırdı. Faks makineleri, elektronik posta, cep telefonları, görüntülü görüşme, anlık mesajlaşma ve sosyal ağ uygulamaları insanların ve işletmelerin işini iyileştirdi ve kolaylaştırdı.

- **Ulaşım kolaylığı:** Modern ulaşım teknolojileri uzun mesafeleri yakınlaştırmıştır. Geçmişte, uzun mesafelere gitmek pahalı ve yavaştı. Günümüzde ise, hızlı trenler ve uçaklarla uzun mesafelere kısa sürede gidilebilmektedir.

- **İyileştirilmiş barınma ve yaşam tarzı:** Bundan 50-60 yıl önceki evlerle bugünün evleri kıyaslandığında fark ortadadır. Yeni mimari teknoloji, inşa edilen evlerin çeşit ve kalitesini çok değiştirdi. Parası olanlar, yüzen ve camlı evlerde oturuyorlar. Evde kullanılan birçok eşya otomatik. Kapılar güvenlik için parmaklarımızla çalışıyor. Uzaktan web kameralarla eve kimin girip çıktığı izlenebiliyor.

- **İyileştirilmiş eğlence:** Modern teknoloji eğlence sektörünün değişmesinde büyük bir rol oynadı. Ev eğlencesi, video oyunlarının keşfiyle, müzik ve görsellerin internete bağlanabilen TV'lerle ve paylaşımıyla değişti. Kolay erişim, müziğin depolanması, kullanıcıların bunları satın alması ve cihazlarına indirebilmesi ile müzik yapımcıları ve kullanıcılar kazandılar.

- **Verimlilik:** Modern teknoloji işletmelerin hız ve verimliliğini büyük ölçüde artırdı. Birçok işletme, üretim hatlarını modern teknoloji ile birleştirdi, işler basitleşti ve ürünlerin kalitesi arttı.

- **Eğitimde kolaylık:** Öğrenme bir süreçtir ve günlük hayatımızın bir parçasıdır. Modern teknoloji, herhangi bir yerden çevrimiçi ve mobil eğitim ile öğrenmeyi kolaylaştırdı. Aynı zamanda, modern teknolojiyi kullanarak sınıfta daha iyi öğrenme gerçekleşebiliyor. Öğrenciler, sınıftaki arkadaşları ile görsel dersleri ve örnekleri iPad ile paylaşabiliyorlar. Bu da, öğrenmeyi eğlenceli ve kolay hale getiriyor.

- **Sosyal Ağlar:** Modern teknoloji ürünleri ve iletişim teknolojileri ile insanlar eski arkadaşlarını kolayca bulabildiği gibi yenilerle kolayca iletişim kurabiliyor. Birçok işletme, müşterileri ile iletişim kurmak için sosyal ağ teknolojilerini oluşturuyor.

- **Sağlık endüstrisinde değişim:** Çoğu ameliyathanede modern teknoloji kullanılmaktadır. Bununla, doktorlar tarafından yapılan hatalar azalmıştır. Birçok sağlık programı uygulaması mobil araçlar üzerinden kullanılabilir.

Modern teknolojinin belli başlı bu yararları yanında; sağlık, ekonomi, eğitim ve uzay araştırmalarında sağladığı katkı, yarar ve kolaylıkları görmezden gelmek mümkün değildir. Geliştirilen tüm teknolojilerin yararları olduğu gibi bazı dezavantajları da vardır[21],[22],[23]:

- Modern teknoloji, insanın zorluklara dayanma gücünü azaltmaktadır.
- Aşırı tüketimi teşvik etmektedir.
- İnsanları doğal dünyadan uzaklaştırıp, sanal dünyaya doğru götürmektedir.
- Çevre tahribatını, kaynakların tüketimini ve kaynak savaşlarını hızlandırmakta, yeni hastalık ve sağlık sorunlarına kapı aralamaktadır.

- Bazı ürkütücü riskler taşımaktadır. Antibiyotikler, katkı maddeleri, 80000 kimyasalın sonuçları hala test edilmiş değildir. Endüstri dışı desteklerle yürütülen çalışmaların % 75'i cep telefonlarının DNA yapımıza zarar verdiğini, çocuklarda beyin kanseri riskinin geçmiş 20 yılda her yıl % 1 arttığını göstermektedir. GDO'lu ürünlerin insan üzerinde ne tür sorunlara yol açacağı bilinmemektedir.

- Modern teknoloji insanın yaşam kalitesini zenginleştirmek yerine azaltır.
- Teknoloji, özel hayatın gizliliğini tehdit eder, aşındırır.
- İnsanların yalnızlığı her geçen gün artmaktadır. İnsanlar video oyunları oynarken, modern teknolojileri nasıl kullanacaklarını öğrenirken, sosyal ağları kullanırken çok fazla zaman harcıyor ve gerçek hayattan uzaklaşıyorlar. Bir kullanıcı aynı anda 100 kişi ile çevrimiçi olabilir ve bu kişi bir sonraki aşamada onlarla gerçekte buluşmaya ihtiyaç bile duymaz.
 - Modern teknoloji çoğu insanın iş kaybına sebep olmaktadır. İşleri artık insanların yerine robotlar yapıyor. Çoğu paketleme firması üretimi ve verimliliği artırmak için üretim hatlarında robotları çalıştırıyor.
 - Otomasyona ve modern makinelere olan bağımlılık insanın yaratıcılığını azaltmaktadır.
 - Modern teknoloji; artan ve sınırsız savaşların ana yardımcısıdır. Savaş silahlarının imalatına yardım eder. Bu silahlar suç timlerinin eline geçer ve onlar da bencil gerekçelerle kullanırlar.
 - İnsan hayatının “vazgeçilmez” birer parçası haline gelen teknoloji ürünleri ile insanın kişisel alanı ve özgürlüğü farkında olmadan daralmaktadır.

5. Günümüz İnsanın Modern Teknoloji İle İlişkisi

Modern teknolojinin temel çıkış noktası, insanların duyuş, düşünüş, yaşam tarzını belirleyen üretim tarzının değiştiği ve İngiltere’de gerçekleşen Endüstri Devrimidir. Bu devrim kendisini ortaya çıkaran dünya görüşünden bağımsız değildir. Teknolojiye dayalı maddî bir medeniyeti amaçlayan endüstri devrimine başlangıçta romantik İngiliz aydınlar karşı çıkmıştır. Bu aydınlardan biri de çağın ruhunu yakalayan *Thomas Carlyle*’dir. 1829 tarihli yazısında modern teknoloji eleştirisinin özünü oluşturan birbirine bağlı iki temel noktayı isabetle dile getirir: Birincisi, organik, insanî olanı imhaya yönelik bir mekanik çağın, mekanistik toplum tasavvurunun zuhuru ki bu daha sonra “otonom teknoloji” denen şeye yol açacaktır. İkincisi, bu beşerî kontrolden çıkan, almış başını giden otonom teknolojinin insanlığı rasyonellik ve araçsallığa mahkûm etmesi, araçların amaçları belirler hale gelmesidir[24].

Oysa endüstri devrimi öncesindeki geleneksel teknolojilerde insan vardır. Ürünler, onun hem maddi hem de mana gücünün bir yansımasıdır. El emeği vardır, alın teri vardır ve her şeyden önemlisi kendisinin değer verdiği ve ürüne kattığı bir mana vardır. Bu sebeple olsa gerek, günümüzde bile insanın ürettiği el ürünleri daha değerli ve daha anlamlıdır. Aksine modern teknolojiye ve onun ürettiği ürünlere baktığımızda, bu ürünler fastfood ürünler gibi tüketilmektedir. İçinde mana değerinin olmadığı ancak ödenen pahalı fiyatlarından dolayı gözümüz gibi değerli, bizi neredeyse egemenlikleri altına alan, çok fazla değer verdiğimiz ama değerini çabuk kaybeden ürünler...

Geleneksel ürünleri üreten bir çömlek ustası, demirci veya fırıncı bugün modern teknolojinin ürettiği ürünlerin üretiminde yer alan işçi veya ustalar gibi işlerinin monotonluğundan dert yanmıyordu. Canları sıkılmıyordu. Çünkü ortada bir zanaat eseri vardı. Benim eserim diyebilecekleri bir ürünleri vardı. Peki bugün? Ne usta, ne işçi hatta ne firma yıllarca ürününün arkasında durabiliyor... Bu ürün benim ürünüm, benim eserim diyebiliyor... Diyemiyor, çünkü insanın ürüne kattığı değerlerin çoğu bilgisayarlara, modern teknolojinin akıllı makinelerine

devredilmiş durumda... “Akıllı makineler” tam da modernite veya modernizmin istediği biçimde insan aklının yerini almaya doğru gidiyor.

Bu süreci Cündioğlu[25], “Modernleşmek/dünyevileşmek/İslamlaşmak” başlıklı yazısında modernleşme perspektifinden şöyle ortaya koyuyor: “Modernleşme süreci, insanın sadece yaşama biçimini değiştiren basit bir programın tatbikinden ibaret değildir. Bu süreç, insanı yerinden eden, onu kendisine ve kendi dışındaki dünyaya (doğaya, diğer canlılara, hemsinlerine) yabancılaştıran, insanın ben idrakini parçalayan; varoluş kaygılarını anlamsızlaştırıp yeryüzündeki varoluşu yemek, içmek, bürünmek, barınmak, vb. temel ihtiyaçlara indirgeyen bir sapkınlık projesinin ürünüdür”. “Bu proje modern“dir; zira sadece şimdi”yi önemser ve ânı (!) tüketebildiği kadar tüketir; diğer yandan dünyacı"dır, zira ötedünya"sız bir dünya"nın tadını çıkarmaya çalışır; güyâ insancı(1)"dır; zira Tanrı"dan bağımsız, sorumsuz, dilediğini yapan-yıkan, tek ve yalnız insanı, hiçbir kutsal dikkate almaksızın dilediğince yaşamaya/tüketmeye sevk etmektedir.”

Modern teknolojinin hâkim olduğu toplumda ihtiyaçlara uygun olarak ürünlerin üretildiği savunulsa da temel amaç, üretilen ürünlerin tüketilmesi için tüketicide “yanlış” gereksinimlerin kışkırtılmasıdır. Böylelikle ekonomi, tüketicide tüketime yönelik yaşam biçimleri ve dolayısıyla yanlış ihtiyaçlar yaratmak amacıyla kültürü araçsallaştırmaktadır[26]. Tüketim kültürünün bu mantığı, yeni ihtiyaçların yaratılması ve ihtiyaçların sınırsız olması gerekliliği ilkesi üzerine kuruludur. Yeni ihtiyaçlar yaratılarak satın alma hevesinin canlı tutulması olgusu, gerçekte üretim ve tüketim çarkının işler tutulmasına ve kâr döngüsünün gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir. Ancak bu nedenledir ki, ihtiyaçlar ve mallar, özneler ve nesnelere arasındaki ilişkiler kapitalizmin istikrarının sağlanmasının bir aracı haline gelmiştir. Modernleşme süreciyle birlikte tüketim ürünlerinin kullanımının ötesinde toplumsal statüyü ve kimliği tanımlama biçimi olan tüketim kültürü; kitle iletişim araçları, yıldızlı reklamlar, moda ve alışveriş mekânlarının etkisiyle yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve sosyal sınıf farkı gözetmeksizin toplumun her kesiminin, özellikle de eğitim çağındaki gençlerin tüketim tercihleri üzerine önemli ölçüde etki eder hale gelmiştir[27].

Bu tüketim kültürünü sürekli besleyen kapitalist ekonomik sistem, modern teknolojilerin yönlendirdiği modern yaşam ile birlikte; iç donanım, iç zenginlik ve iç güzellik yerini dış görünüm, güç, iktidar, para, sahiplik, gençlik, güzellik ve cinsellik kavramlarına bıraktı. Parlatılmış, cilalanmış ve şişirilmiş yanılmalı egolar çağımıza damgasını vurdu[28]. İletişim teknolojisi ve ağlarının gelişmesiyle bu hayat sürekli gelişip yaygınlaşmasına rağmen insanların arasındaki gerçek iletişimi ve ilişkiyi güçlendirmeye, zenginleştirmeye yetmedi; aksine insanları hem kendine hem de birbirine daha da yabancılaştırdı. İnsanlar yalnızlaştı. Bağlar ve bağlılıklar zayıflarken, bağımlılıklar arttı... Çocuklar ve gençler televizyonun, bilgisayarın, internetin ve mobil telefonların bombardımanı altında, her tür etkiye açık ve savunmasız kaldılar...

Teknolojik ürünler sadece hayatımızı kolaylaştıran araçlar olması ve öyle kalması gerekirken, bu ürünlere gereğinden fazla değer verilmesi, teknolojinin yanlış ve bilinçsiz kullanımıyla birleşince insan hayatına hükmeden ürünler her yerde arz-ı endam eylemektedir. Bunca otomasyon ile kendisine daha fazla zaman ayırabilmesi gereken insan, zamanının olmadığından şikâyet etmektedir. Modern teknolojinin ön planda olduğu bu büyülü dünya, Marcel'e göre sahip olma arzusunun ve sahip olduklarını yitirme korkusunun egemen olduğu, insanların fiziksel bir nesne muamelesi gördüğü, bir makine modeline göre düşünen ve birer makine ya da üretim birimine

indirgendiği, XX. y.y.'ın “teknokratik düzenin köleliği” nin dünyasıdır[29].

Modern teknoloji ile propaganda teknikleri insanı yönlendirme amaçlı olarak çok daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. “Vatandaş, sokakta posterlerle, hoparlörlerle, törenlerle, toplantılarla karşı karşıyadır. İşte el ilanlarıyla ve endüstriyel seferberlikle; eğlencesinde filmlerle ve teatral propagandayla; evde gazete ve radyo propagandasıyla yüz yüzedir. Tüm bu araçlar bir noktada birleşir. Birey üzerinde hepsi aynı tür eylemi uygular. Öylesine güçlüdürler ki, birey bunların bilinçli olarak farkında olmaktan çıkar, propaganda tarafından öylesine kuşatılmıştır ki, fiilen gerçeği göremez. Aynı fikirler, aynı imajlar, aynı söylentiler kompleksinin uzun ve uyutucu tekrarı, insanın tabiatının propaganda tarafından asimilasyonu için hazırlar. Propaganda mekanizması, uzun vadede bireylerin manevi ve doğal eğilimlerini etkilemek suretiyle, onların eleştiri yeteneklerini köreltmeyi ve her türlü öneriye açık, kolay harekete geçirilebilir bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadır[30].

Modern teknolojinin ürettiği, en son geliştirilen modern silahların denenmesi için yeni savaş ve çatışma alanlarına ihtiyaç vardır. Çıkarılan savaş ve çatışmaların hiçbir haklı gerekçesi yoktur, ancak organize yalanlar, medya araçlarının yaldızlı propagandalarıyla haklı kılınmaya çalışılır[31]. Hafızamızı biraz zorlarsak, Irak'ın kitle imha silahlarının buharlaştığını, petrole bulanmış kuşları, bu savaşın çevreyi nasıl tahrip ettiğini hatırlayabiliriz... Arap baharı ile Arap ülkelerinin bilim ve kültür altyapısının yok edilmesini de bu bağlamda düşünebiliriz...

6. Sonuç

Modernite ve modernimizden ilhamını alan ve tüm dünyayı etkisi altında bırakan, modern bilim ve teknolojinin şekillendirdiği günümüz dünyasında, insanının modern teknoloji ile olan ilişkisi kritik düşünme bakış açısıyla dikkatli bir şekilde analiz edilmelidir. Modernleşme etkisiyle içinde bulunduğumuz gelişim sürecinde şüphesiz bilim ve onun eseri modern teknolojiye körü körüne saldırmak, ona düşmanlık beslemek, modern teknoloji aleyhinde hamasi nutuklar atmak oldukça gülünç olacaktır. Zira insan nesli için tehdit unsuru olan, bilim ve teknolojinin bizzat kendisi değil, bu teknolojinin insanlar tarafından hangi amaçlara hizmet üzere kullanıldığıdır.

Bugün sağlık alanındaki teknolojik araç ve gereçlerin insan yaşamı açısından önemini çok iyi biliyoruz. İletişim teknolojilerindeki gelişmelerin uzakları yakın etmesinden, aradaki engelleri kaldırmasından son derece mutluyuz. Modern teknolojinin bu güzel yanları yanında, insanları niçin bir arada tutmaya çalıştığı, onları eleştirmeyen, sorgulamayan tek boyutlu bireyler haline getirmek[32] için uğraştığını da görmeliyiz. Kitlelerin niçin ilim ve irfan yerine, imaj ve taklitlerle ilgilendiğini, maddiyatın niçin sürekli mananın önüne geçirilmeye çalışıldığını, yedi kiremit, çelik-çomak gibi geleneksel oyunlarımızın çocukların sosyalliğini artırırken, modern teknolojiye dayalı oyunların –her ne kadar sosyal oldukları izlenimi verse de– niçin bireyleşmeye doğru sürüklediğini, öldürme, kırma veya yok etme üzerine kurgulandığını sorgulamak zorundayız.

Modern teknoloji ile olan ilişkimizi sağlıklı bir zeminde sürdürmek için; hayatın her anını farkında olarak yaşamalıyız. Başta kendi yaşamımız olmak üzere medyanın propaganda tekniklerine kritik düşünme perspektifinden yaklaşmalı, modern dünyanın her geçen gün otantik içeriklerinden büyük ölçüde boşaltılan kelimelerin cazibesine kapılmamalı ve gerçekten modern teknolojiyi insanlığın

faydası niyetiyle geliştirmeye ve kullanmaya çalışmalıyız.

Kaynaklar

- [1] http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1nlanma_%C3%87a%C4%9F%C4%B1, Erişim: 05.02.2015.
- [2] <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/insanin-kendini-unutmasi-dunyevilesme/6102>, Erişim: 07.01.2015.
- [3] <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/insanin-kendini-unutmasi-dunyevilesme/6102>, Erişim: 07.01.2015.
- [4] <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/insanin-kendini-unutmasi-dunyevilesme/6102>, Erişim: 07.01.2015.
- [5] Kelly Y.L. Ku (2009), “Assessing students’ critical thinking performance: Urging for measurements using multi-response format”, *Thinking Skills and Creativity*, 4 (2009), pp.70–76.
- [6] Naktiyok, A., Çiçek, M. (2014), “Stratejik Düşünmenin Bir Öncülü Olarak Eleştirel Düşünme: Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı:2, ss.157-178.
- [7] Tümkaya, S., Aybek, B. (2008), “Üniversite Öğrencilerinin Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, s.387-402.
- [8] Naktiyok, A., Çiçek, M. (2014), a.g.m.
- [9] Naktiyok, A., Çiçek, M. (2014), a.g.m.
- [10] Emir, S. (2012), “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:17, (2012-1), ss.34-57.
- [11] Akar Vural, R., Kutlu, O (2004), “Eleştirel Düşünme: Ölçme Araçlarının İncelenmesi ve Bir Güvenirlik Çalışması”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 13, Sayı. 2, Adana.
- [12] Kaya, H. (2010), “Eleştirel Düşünmeye Eleştirel Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, ss.47-51.
- [13] Ali, M. M. (2014), “Eleştirel Düşünme ve İslami Yöntem”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 3, No. 2.
- [14] Duman, M. Z. (2008), “Modernitenin Ölümsüzlük Stratejisi”, *Civilacademy Journal of Social Sciences* , Vol. 6, No. 2 , Summer 2008., <https://www.questia.com/library/journal/1G1-203955231/the-strategy-of-immortality-of-modernity-modernite-nin>
- [15] Duman, M. Z. (2008), a.g.m.
- [16] <http://www.ilimler.org/ilimdunyasi/images/stories/ModernizmModernlikVeMetniAnlama.pdf>, Erişim: 20.02.2015.
- [17] Uçan, H. “Modernizm/Postmodernizm ve J. Derridanın Yapısökümcü Okuma ve Anlamlandırma Önerisi”, *Turkish Studies*, Volume 4/8, Fall 2009.
- [18] Bolay, S. H., “Osmanlı Modernleşmesi”, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/3.htm, Erişim: 13.02.2015.
- [19] <http://www.useoftechnology.com/modern-technology-advantages-disadvantages/>, Erişim: 05.02.2015.
- [20] <http://www.useoftechnology.com/technology-workplace-2/>, Erişim: 13.02.2015.
- [21] <http://www.truth-out.org/opinion/item/26295-is-modern-technology-killing-us>, Erişim: 05.02.2015.
- [22] <http://www.useoftechnology.com/modern-technology-advantages-disadvantages/>, Erişim: 05.02.2015.
- [23] <http://www.annelikbilinci.com/makaleler/modern-teknoloji-cocuklari-nasil-etkiliyor.html>, Erişim: 10.02.2015.
- [24] Gencer, B. (2012), “Medeniyet Savaşında Teknoloji”, *Birey ve Toplum*, Cilt 2, Sayı 2.
- [25] Cündioğlu, D. (2001), “Modernleşmek/Dünyevileşmek/İslamlaşmak”,
- [26] Şan, M.K., Hira, İ. (2011), “Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi”, *Politika Dergisi*, http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/frankfurt_okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf, Erişim, 16.02.5.
- [27] Savaş, H. (2012), “Tüketim Toplumu, Çevre Performans İndeksi ve Türkiye’nin Çevre Performansının İndekse Göre Değerlendirilmesi”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 1, No. 4, December 2012, ss.132-148.
- [28] Altekin, S. (2015), “Modern Hayatın Getirdikleri Götürdükleri”, <http://www.dokudanismanlik.com/makaleler-modern-hayatin-getirdikleri-goturdukleri.php>, Erişim: 17.02.2015.
- [29] Koç, E. (2007), “Teknoloji ve İnsan”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Bahar 2007, Sayı 8, ss. 106-114.
- [30] Koç, E. (2007), a.g.m.
- [31] Koç, E. (2007), a.g.m.
- [32] Akın, S. (?), “Modernlik ve Yabancılaşma”, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/modern_yab.htm, Erişim: 17.02.2015.